Заступање

26. и 27.10.2026.

проф. др Милош Живковић

ЗАСТУПАЊЕ - Појам

- Општи појам заступања: заступање је предузимање правних послова од стране заступника у име (и за рачун) другог лица (заступаног), тако да правни однос настаје непосредно између заступаног и трећег;
- Мора да постоји овлашћење за заступање, по ЗОО може се заснивати на закону, општем акту правног лица, акту надлежног органа или на изјави воље заступаног;
- Да би заступање произвело овакво дејство, потребно је да заступник обавести трећег о свом својству, или да трећи то зна или према околностима мора знати, у супротном заступања нема;

ЗАСТУПАЊЕ – Појам (2)

- Ради се о предузимању **правних послова**, а не фактичких радњи – разликује се гласник од заступника;
- Ради се о **отвореном заступању**, тако да трећи мора да буде упознат да уговор закључује са заступником да би настала непосредна правна веза заступани-трећи;
- **Разлика од сличног**: *посредовање* је уговор у којем се два лица доводе у везу ради закључења уговора, али посредник не изјављује вољу ни за једног од њих; *комисион* (посредно уговорно заступање) постоји кад комисионар заступа у своје име али за рачун заступаног (*проблем* положај повериоца комисионара и његовог стечаја; *разлог постојања* јесте (не)способност комитента да посао предузме сам);
- Строго лични послови (тестамент, брак...) не могу се предузети преко заступника.

ЗАСТУПАЊЕ – Функције

- Олакшавање правног саобраћаја; настало сразмерно касно, у 17. и 18. веку, кад је потреба за поједностављењем и масовним правним саобраћајем постала израженија;
- Сврха је *превазилажење ограничења заступаног*, било јер је пословно неспособан, било због фактичких ограничења – или надомешћује ограничење или проширује могућности;
- Такође, служи остварењу интереса заступаног и трећих, али понекад и заступника (родитељ, старалац).

ЗАСТУПАЊЕ - Врсте

- Најзначајније разликовање према основу овлашћења – законско, судско, статутарно и уговорно заступање;
- Разлике су врло значајне и у сврси постојања института – законско је важно за пословну неспособност, ту сам закон одређује заступника, његова овлашћења, дужности и одговорности (родитељи), законско-судско такође (то је старатељство), где закон одређује обим овлашћења а суд поставља заступника, и судско (у ужем смислу), где суд односно други државни орган поставља заступника и одређује му обим овлашћења (тзв. *ad hoc* заступање – колизијски, одсутни, нерођени...); статутарно битно за правна лица а уговорно генерално најбитније.

ЗАКОНСКО ЗАСТУПАЊЕ

- Ради се о односу родитеља и деце, као и о старатељству малолетних лица без родитељског старања и пословно неспособних пунолетника;
- Треба водити рачуна о пословима које малолетник или ограничено пословно способни може да предузима сам, јер у тим пословима законског заступања нема;
- Такође, треба водити рачуна о правном режиму имовине малолетника (да ли је стечена радом или је остала), јер само у погледу остале управљање је стављено у надлежност родитеља;
- За отуђење и оптерећење имовине додатно потребна и сагласност органа старатељства.

ПОСЛОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГА

- Нужно и корисно пословодство су посебан вид законског заступања, ако се ради о предузимању правних послова за господара посла (иначе, правила важе и за материјалне послове);
- Битно је да се ради неовлашћено, али за рачун и у интересу господара посла;
- Законско овлашћење за нужне (неодложне уз претњу штете) или корисне (пропуштање очигледне користи) послове;
- **Обавезе пословође**: заштита интереса господара посла, полагање рачуна, пажња доброг домаћина, одговорност;

ПОСЛОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГА

- **Права пословође**: накнада трошкова, преузимање свих обавеза које је преузео за господара и ослобођење од обавеза које је преузео у своје име, накнада штете, као и примерена награда ако је успео;
- **Вршење послова против забране**: није дозвољено, објективно одговара за штету и нема права пословође, али забрана противна закону или моралу се узима као да није дата, исто и кад се посао састоји у испуњењу неке законске обавезе господара посла;
- **Неправо пословодство**: кад пословођа хоће да корист задржи за себе; тад господар посла може да тражи полагање рачуна и предају користи, а и реституцију и накнаду штете.

СУДСКО ЗАСТУПАЊЕ

- Овде се ради о заступању у посебним случајевима, где надлежни орган (није увек суд, може и орган старатељства) именује заступника и одређује му обим овлашћења;
- Ради се о ситуацијама када је неко лице одсутно, или постоји имовина о којој се нико не стара, или кад постоји сукоб интереса између родитеља и деце или старатеља и штићеника, или кад зачето а нерођено дете треба да наследи умрлог оца;
- Нема више “стараоца умрлог лица”, уистину никада га није ни било, јер заступати се могу само живи (упоредно постоји заступање у име “оног кога се тиче”).

СТАТУТАРНО ЗАСТУПАЊЕ

- Спорно је да ли се ради о посебној врсти заступања или однос у питању заправо није заступање, наш ЗОО га предвиђа као заступање;
- Идеја је да код статутарног заступника заправо нема заступаног, јер заступникова воља је уистину воља правног лица (сем његове, оно нема другу вољу);
- У пракси је занимљиво у којој мери ограничење овлашћења статутарног заступника уписано у регистар делује према трећим лицима.

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Када се заступање заснива на уговору, односно вољи заступаног, онда се ради о уговорном заступању (пуномоћству), заступани се назива властодавац а заступник - пуномоћник;
- Код уговорног заступања битно је разликовати уговор на којем се заснива пуномоћство и са̂мо пуномоћје – тзв. унутрашњи и спољни однос;
- Уговор је или чист налог или неки други уговор који садржи елементе налога, и њиме се властодавац обавезује да пуномоћнику изда пуномоћје (“унутрашњи однос”);

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Посебна одредба ЗОО о тзв. “пуномоћницима по запослењу”: ко ради на пословима чије обављање је везано за закључивање и испуњавање уговора (продавци, келнери, шалтерски службеници) он је самим тим овлашћен на закључење и испуњење тих уговора (специфичан вид законског заступања као “обавезног пуномоћства”);
- Пуномоћје **није уговор**, већ се ради о једностраној изјави воље властодавца која служи пуномоћнику као легитимација према трећима да је он заиста пуномоћник (“спољни однос”);
- Начело раздвојености и апстрактности пуномоћја: “Постојање и обим пуномоћја су независни од правног односа на чијој подлози је пуномоћје дато” (чл. 89. ст. 2. ЗОО);

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- **Ко може да буде властодавац**? Начело је да се преко пуномоћника могу обавити само послови које би властодавац могао обавити самостално, односно пуномоћје се даје по истим правилима по којима се закључује посао (ако је потребна сагласност законског заступника за посао, потребна је и за издавање пуномоћја за тај посао);
- **Ко може да буде пуномоћник**? ЗОО изричито каже да може и правно лице, не помиње изреком пословну способност – став наше доктрине, члан 56. ЗОО (послови ограничено пословно способних – да ли је то његов посао?) и утицај признавања дејства правно неутралним пословима и § 165 BGB;

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- **Форма пуномоћја** прати форму посла за који се пуномоћје даје, пошто служи као легитимација обично се даје писмено и када то није обавезно; Измене ЗОО из 2020. године и изузеци од правила о паралелизму форми!
- **Преношење овлашћења** начелно је искључено – пуномоћство као **однос поверења** и однос *intuitu personae*, могуће супротно уговорити, а и ако није уговорено могуће ако пуномоћник не може лично а интереси властодавца изискују неодложно предузимање посла;

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- **Врсте пуномоћја** по обиму овлашћења (има у ЗОО): генерално пуномоћје, пуномоћје за врсту посла и пуномоћје за поједини посао (меница, јемство, поравнање, избрани суд, одрицање без накнаде, ту и промет некретнина);
- Постоје и доктринарне поделе: строго пуномоћје, инструктивно пуномоћје и слободно пуномоћје (по прецизности овлашћења садржаног у пуномоћју);
- Битно је да у тренутку закључења уговора у име властодавца постоји овлашћење за такво закључење, или бар да закључење буде накнадно дато (ратификовано, *ratihabitio*), има и изузетака;

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Проблем **неовлашћеног закључења**, прекорачења граница пуномоћја и опозива или сужавања пуномоћја – наизглед једноврсна ситуација а два правна решења;
- Због чега ЗОО прави разлику тамо где се на први поглед чини да је она сасвим неумесна?
- 1. кад пуномоћја нема и није га било; 2. кад пуномоћја има али су му прекорачене границе; 3. кад пуномоћја има па је сужено, или га је било па је опозвано;
- Увек је питање да ли има уговора између властодавца и трећег, а такође и ко коме дугује накнаду штете, колика је штета (како се рачуна) и који су услови да се тражи;

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Као што је већ речено, за пуноважност посла с трећим значајно је да нема мана воље код пуномоћника, пошто он изјављује своју вољу, додуше за другога;
- Код оцене савесности слична ситуација, али није свеједно да ли је властодавац био савестан или није, пошто би то могло водити злоупотребама, поготово кад пуномоћник ради по инструкцијама властодавца;
- **Престанак пуномоћја** наступа увек смрћу, јер је однос поверења, уз изузетак да не престаје смрћу властодавца ако се започети посао не може прекинути без штете по наследнике или ако пуномоћје важи и за случај смрти даваоца, по његовој вољи или по природи посла;

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Опозив (исто важи и за сужавање, *mutatis mutandis*) је такође вид престанка, а због односа поверења могућ је увек по вољи властодавца, чак и кад се уговором одрекао тог права – **нема неопозивости пуномоћја**;
- Опозив пуномоћја је начелно неформалан, чак и ако је пуномоћје било формално;
- Ако опозив представља повреду уговора на којем се пуномоћје заснива, пуномоћнику се дугује накнада штете;
- Судска пракса "опозива у судском поступку" и разлози за такву судску праксу – потреба за неопозивим пуномоћјем последица је неразвијености неких других правних грана, а суд није могао да игнорише трансакције које се темеље на издавању пуномоћја која су неопозива (незаконита пракса);

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Према ЗОО посебна врста је **пословно пуномоћје**, које издаје друштво или предузетник за обављање послова уобичајених у њиховом пословању;
- Спецификум је да код оваквог пуномоћја, осим за отуђење и оптерећење непокретности, преузимање меничне обавезе или јемства, узимање зајма и вођење спора, где је пуномоћје за поједини посао неопходно, ограничења пословног пуномоћја на одређену врсту послова или тачно одређен посао важе само ако је трећи за њих знао (то води супротном решењу случаја прекорачења овлашћења);
- ЗОО познаје и **трговинског путника**, који се у случају сумње не сматра пуномоћником (само прикупља понуде);

УГОВОРНО ЗАСТУПАЊЕ (пуномоћство)

- Посебно питање је “уговор са самим собом”, кад је пуномоћник истовремено сауговарач (трећи);
- ЗОО нема изричиту одредбу; BGB (§ 181) тражи да то буде или изричито дозвољено или да се посао искључиво састоји у испуњењу неке обавезе;
- У теорији се ово проширује за случајеве где је посао такав да ризика за властодавца нема (прихват поклона), или где се ради о куповини робе која има берзанску цену;
- У суштини, заправо се не ради о правом уговору са самим собом јер постоје две стране (по Закону о хипотеци постојао је и прави такав уговор), и он није дозвољен само у оној мери у којој представља злоупотребу јер садржи инхерентан сукоб интереса.